

BİZANS TARİHİ

Kuruluşundan Yıkılışına Kadar

YAYIN NO: 1042

BİZANS TARİHİ

Şerif Baştav

© Bilge Kùltür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Sertifika No: 50417

1. Basım: Ağustos 2021

2. Basım: Ocak 2023

ISBN: 978-625-7201-42-1

Kapak: *Yasin Çetin*

Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*

Baskı-Cilt: *Çevik Matbaacılık*

Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul

Tel: (0212) 501 30 19

Kapak Baskı: *Şekil Ofset*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx)

bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

BİZANS TARİHİ
Kuruluşundan Yıkılışına Kadar

ŞERİF BAŞTAV

İçindekiler

Dr. Leyla Baştav'ın Notu (Kızı)	11
Önsöz	13
Bizans Araştırmalarının Tarihçesi	15
Türkiye'de Bizans Araştırmaları	22
Roma İmparatorluğu Tarihine Kısa Bir Bakış	25
Roma Medeniyeti	35
1. Roma İmparatorluğu'nun Bizans Devleti Hâline Dönüşmesi	41
2. Büyük Konstantinos Devri (324-337)	46
2.1. Hristiyanlığın Serbest Bırakılması: İlk Aynlık ve Devlet-Kilise Çekişmesi	46
2.2. İstanbul'un Başşehir Yapılması	48
2.3. Konstantinos Devri Monarşisi ve 4. Yüzyıl İmparatorluğu	49
2.4. Savunma	50
3. Büyük Konstantinos'tan 6. Yüzyılın Başına Kadar Geçen Zamanda Bizans İmparatorluğu	53
3.1. Barbar Tehlikesi	54
3.2. Hristiyanlığın Devlet Dini Olması	56
3.3. Barbarlar Meselesi	59
3.4. Yüzyılın Sonu ve 6. Yüzyılın Başında İmparatorluğun Durumu	61
4. Iustinianos Devri (518-610)	63
4.1. Theodora	65
4.2. Iustinianos'un Dış Siyaseti	67
4.3. Barbarlara Karşı Girişilen Seferler	67
4.4. İran Harpleri	70
4.5. İmparatorluğun Savunması	71
4.6. Iustinianos Devrinin İç Olayları	72
4.6.1. Kanunların Toplanması	72
4.6.2. İdarede Yapılan Reformlar	73
4.6.3. Iustinianos'un Dinî Siyaseti	74
4.6.4. Iustinianos Devrinde İktisadi Hayat	75
4.6.5. Iustinianos Devrinde Bizans Medeniyeti	76
5. Iustinianos'un Halefleri	80
6. Heraklios Hanedanı (610-717)	83

6.1. İslavların Yunanistan'da Yerleşmeleri	85
6.2. Tuna Bulgar Devleti'nin Kurulması	86
6.3. İslam Fetihleri	87
6.4. Heraklios'un Devletinin Dinî Siyaseti ve Batı ile Münasebetleri	88
6.5. 7. Yüzyılda Yapılan Düzenlemeler	89
6.5.1. Thema (Tem) Teşkilatının Kurulması	89
6.5.2. Askerî Mülklerin Kurulması	90
6.5.3. Ortodoksi'nin Güçlendirilmesi	91
6.6. Antik Devrin Sona Ermesi	91
6.7. Heraklios Hanedanı'nın Sonu	92
7. İsauria ve Amorion Hanedanları Devri (İkonoklazm Devri)	96
7.1. Amorion Hanedanı	97
7.2. İsauria Hanedanı'nın Dış Siyaseti	98
7.2.1. Müslümanların İstanbul'u Kuşatması	98
7.2.2. Bulgarlarla Münasebetler	99
7.2.3. Bulgarlar Müslüman Oluyor	100
7.3. İsauria Hanedanı Zamanında İçte Yapılanlar	100
7.4. İkonoklazm (726-780)	101
7.4.1. İrena Devri ve Tasvirlerinin İadesi (775-780)	103
7.4.2. İkonoklazm Mücadelesinin İkinci Devresi (802-842)	105
7.5. İmparatorluğun Dış Siyaseti ve Monarşinin Yeniden Kuruluşu (802-867)	106
8. Makedonya Hanedanı (867-1057)	109
8.1. I. Basileos	110
8.2. Makedonya Hanedanının Dış Siyaseti	112
8.3. Müslümanlara Karşı Hücum	117
8.4. İmparatorluğun Genişlemesi	119
8.5. Bizans'ın Genişleme Siyasetinin Başlangıcı (944-963)	120
8.5.1. Konstantinos	120
8.5.2. Dış İşleri	122
8.6. Büyük Taarruz (963-976)	124
8.7. İstila Muharebeleri	126
8.8. Doğu Hudutları	126
8.9. II. Basileos	128
8.10. Bulgarlarla Mücadele	130
8.10.1. Makedonya Hanedanı Devrinde Bizans İmparatorluğu'nun Bulgar ve Macarlarla Münasebetleri	131
8.10.2. Tuna Bulgarları Ülkesinin Zaptı	136
8.10.3. II. Basileos'un Bulgar Politikası	138

8.11. Gürcistan-Ermenistan ve Selçuklu Türkleri	140
8.12. İtalya	141
9. Sivil Asilzadeler Devri Bizans İmparatorluğu'nun Genişleme Devri'nin Sona Ermesi ve Makedonya Hanedanının Sonu (1025-1057)	143
9.1. Dış İşleri (1025-1042)	145
9.2. Konstantinos Monomakhos (1042-1055)	147
9.3. Dış Olaylar	149
9.4. 1054 Büyük Şizma'sı	152
9.5. Makedonya Hanedanının Sonu	153
10. Karışıklıklar ve İhtilaller Devri (1057-1071)	155
10.1. İtalya'nın Kaybı	158
10.2. Türklerin İlerlemesi	159
11. Anarşi ve Felaketler Devri (1071-1081)	161
11.1. VII. Mikhaelos Dukas (1071-1078)	161
11.2. Avrupa ve Asya Ordularında İsyanların Yayılması	163
11.3. Nikephoros Botaniates (7 Ocak 1078-1 Nisan 1081)	164
11.4. Komnenlerin İsyanı	165
11.5. Dış Olaylar	166
11.6. Batı'yla Münasebetler	167
12. Komnenlerin İmparatorluğu İhya Denemeleri - I. Aleksios Komnenos Devri (1081-1118)	169
12.1. Aleksios Komnenos'un İcraatı	170
12.2. İmparatorluk İçinde Başvurulan Önlemler	171
12.3. İmparatorluğun Savunması	173
12.4. Türk Meselesi	174
12.5. Peçenek İstilaları	175
12.6. Selçuklular ve Peçenekler	176
13. Haçlı Seferleri Arefesinde Bizans İmparatorluğu'nun Durumu	178
13.1. Batı'yla Siyasî Münasebetler	179
13.2. Haçlı Seferleri	180
13.3. Aleksios'un Haçlılarla Münasebetleri	181
13.4. Antakya Meselesi	183
13.5. İmparatorluğun Bohemund ile Mücadelesi	184
13.6. Aleksios Komnenos'un Son Seferleri	185
13.7. Batı Politikası	186
13.8. Komnenler Hâkimiyetinin Parlak Devri (1118-1180)	187
13.9. Ioannes Komnenos (1118-1143)	188

13.10. Dış İşleri	189
13.11. Doğu Siyaseti	190
13.12. Normandların Kuvvetlenmesi	192
13.13. Manuel Komnenos Devri (1143-1180)	193
13.14. Macaristan Tahtının Veraseti Meselesi	199
13.15. Manuel'in Batı İmparatorluğu İçin Mücadelesi	200
13.16. Bizans'ın İdare Ettiği Haçlı Seferi (1168-1171)	204
13.17. Manuel Komnenos Devrinin Sonuna Doğru İmparatorluğun İç Durumu	205
14. Bizans İmparatorluğu'nun Çökme Devri (1180-1204)	207
14.1. Andronikos Komnenos'un İsyanı (1182)	209
14.2. Andronikos Komnenos'un Devlet İdaresi	210
14.3. İmparatorlukta İlk Dağılma Emareleri (1185-1195)	213
15. III. Haçlı Seferi - Frederik Barbarossa	217
15.1. İmparatorluğun Yıkılması	219
15.2. Bizans'ın İtalyan Cumhuriyetleri ile Münasebetleri	222
15.3. Bizans'ın Alman İmparatorluğu ile Münasebetleri	222
16. IV. Haçlı Seferi	224
16.1. İmparatorluğun Latinler Arasında Paylaşılması	228
17. İznik İmparatorluğu ve İstanbul Latin İmparatorluğu	229
17.1. İznik İmparatorluğu	230
17.2. III. Ioannes Dukas Vatatzes (1222-1254)	234
17.3. Epir Despotluğu	235
17.4. İznik ve Selanik	237
17.5. Bulgar Çarı II. Jan Asen (1218-1241)	238
17.6. İznik ve Alman İmparatorluğu İttifakı	240
17.7. Moğollar	243
17.8. Vatatzes'in Halefleri ve İmparatorluğun İhyası	244
17.9. İznik İmparatorluğu ile Latin İmparatorluğu Zamanında Dini Münasebetler	247
17.10. İznik İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Durumu	250
17.11. İznik İmparatorluğu'nun Medenî Hayatı	251
17.12. Mikhael Paleologos Devrinde İmparatorluğun Yükselmesi (1261-1282)	259
18. VIII. Mikhaelos'un Bizans İmparatorluğu'nu Diriltme Denemeleri	261
19. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu	278
19.1. İç Savaşlar Devri (1328-1341)	285

19.2. III. Andronikos'un Hâkimiyet Devri (1328-1341)	289
19.3. VI. Ioannes Kantakuzenos'un Hâkimiyet Devri (1347-1355)	307
20. Osmanlıların Avrupa'da Yerleşmeleri ve Bizans İmparatorluğu'nun Can Çekişmesi (1355-1389)	325
20.1. V. Ioannes'in Batı Seyahati ve Mezhep Değiştirmesi (1369-1371)	332
20.2. Osmanlıların Balkan Fetihleri ve Bunun Bizans'taki Akisleri	336
20.3. Kosova Meydan Muharebesi (1389)	344
21. Yıldırım Bayezid Devri (1389-1403)	347
21.1. İmparator II. Manuel (1391-1425)	349
21.2. Timur Vak'ası	359
22. Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasî Buhranı ve Bizans'ın Canlanması (1402-1421)	371
22.1. II. Manuel'in Mora'daki Önlemleri (1414-1415)	373
23. Osmanlı İmparatorluğu'nun Toparlanması ve Bizans'ın Son Mukavemeti (1421-1443)	376
23.1. Bizans'a Karşı Girişilen İlk Hücumlar (1421-1425)	376
23.2. Paleologların Mukavemet Denemeleri	379
23.3. Sultan II. Murad'ın Başarılı Taarruzları	379
23.4. İstanbul'un Muvakkat Durumu	381
23.5. Floransa İttihadı (1437-1439)	382
23.6. İstanbul İttihadı	384
23.7. Bizans İmparatorluğu'nda Anarşi ve İç Harp	384
23.8. Varna Meydan Muharebesi (1444)	387
23.9. II. Kosova Muharebesi (1448)	392
24. Fatih Sultan Mehmed ve Bizans'ın Çöküşü (1448-1453)	394
24.1. VIII. Ioannes'in Ölümü ve Halefinin Seçilmesi	394
24.2. İstanbul'un Durumu	395
24.3. Union Kararının Merasimle İlanı	395
24.4. Fatih Sultan Mehmed	396
24.5. İstanbul'un Ablukası	396
24.6. İstanbul'un Muhasarası	397
24.7. Son Hücum	400
24.8. Türkler İstanbul'da	401
24.9. Bizans'ın Sonu	401
Faydalanılan Eserler ve Kaynaklar	405
Dizin	419

Dr. Leyla Baştav'ın Notu (Kızı)

Türk Tarih Kurumu üyesi Hocamız merhum Prof. Dr. şerif Baştav, uzun yıllarını vakfettiği kapsamlı Bizans tarihi araştırmalarında evvela İmparatorluğun Son Dönemini ele alarak kitap hâlinde yayınlamış, bunu takiben ömrünün son yıllarında eserin tamamını hazır hâle getirmiştir. Bu kapsamlı çalışmada Hocamız Türkiye'de genel geçer tarih araştırmacılığındaki yaklaşımla var olan çalışmalardan alıntılar yaparak yeni bir eser yazma yolunu seçmemiş, Türk tarihçiliğindeki standartların ötesine geçerek, Batı'daki merkezlerin arşivlerindeki orijinal kaynaklar üzerinde araştırma ve tetkiklerde bulunmuş; yanı sıra konuyla ilgili son çalışma ve yayınları inceleyerek eserini oluşturmuştur. Bu sebepten ötürü, elinizdeki kitap, günü kurtarmaya ve yasak savmaya ilişkin anlayıştan uzak; dünya standardındaki bir bilim adamının hayatının son ilmî eseri, belki de en değerlisi olarak önem taşımaktadır.

Burada, Budapeşte Üniversitesinde 1942-1947 yılları arasında doktora programında kendisini Bizantinoloji'ye yönlenmesi konusunda teşvik ederek bu eserin ortaya çıkmasına vesile olan hocası değerli Macar âlimi Gyula Moravcsik'e sayđı ve şükranlarımızı ifade ederiz. Hocamızın yetişmesinde önemli katkısı olan Avrupa'nın en eski ve en tanınmış Bizantinoloji Münih Kürsüsü başkanı Alman âlim Franz Joseph Dölger'i de sayđı ve şükranla anarız. Bilim, zaman ve yılların ötesinde dolduğu kaynaktan bir diğerine akmakta, birbirinden kaynak bulan, birbirinden ilham alan bilim adamları bunu, ülkeler ve kültürlerle sınırlı kalmadan ancak bunlara da haslederek geliştirmektedir. Bu çalışmanın değerini takdir ederek girişim ve çabaları ile basılmasına katkıda bulunan Bilge Kültür Sanat Yayınevi sahibi Sayın Adnan Mecid Yüksel'e de şükranlarımızı sunarız.

Aydın yayıncılarımız sayesinde ilim dünyası bir değer daha kazanmaktadır.

İlmin vasıfları ile değerinden uzak olup bu vasıf ve kalite düzeyini gölgeleme, lekeleme ve hatta engelleme çabalarının bir yere varma şansı ve sonu olmadığı açıktır. Hocamızın eseri buna en iyi cevaptır. Prometheus'un yaktığı ateş öyle kudretli ve solukludur ki, Engizisyon ve Orta Çağ kasvetini silerek ilmin emanetini günümüze taşır, gelişme ve ilerlemenin önünde duranları tanımaz, ışıyla onları çağının gerisinde bırakır. Neredeyse yüz yılın ötesinden, yeni bir milenyumda bu kıymetli eserde buluşan iki büyük âlim Gyula Moravcsik ve Şerif Baştav'a yaktıkları meşale için şükranlarımızı sunuyor, her ikisinin de ruhu şad, mekânları cennet olsun diliyoruz.

Baştav Ailesi

Önsöz

Bizans İmparatorluğu Tarihi adıyla size sunduğumuz bu eser, bir Türk'ün kaleminden çıkmış ilk Bizans tarihidir. Herkesin bu uzun ömürlü ve devrinin en medeni devletine karşı duyduğu ilginin derecesi farklıdır. Bizans tarihinin Türk kavimleri ile teması olmayan bir devri yok gibidir. Yan yana ve iç içe yaşadıkları için, hemen her devrin Bizans tarihçileri Türklere dair önemli bilgiler verirler. Tarih boyunca birçok kavim ve devlet Bizans'ı (İstanbul'u) ele geçirmeyi denemiş, lakin bu Türklere nasip olmuştur. Bundan dolayı Türklerin Bizans tarih ve medeniyetini herkesten önce öğrenmek istemeleri tabii karşılanmalıdır.

Bizans, Doğu Roma İmparatorluğu'dur ve en uzun ömürlü Orta Çağ devletidir. Eski Roma İmparatorluğu'nun ve Yunan medeniyetinin vârisi ve devamıdır. Ordu, devlet idaresi ve hukukta Roma; kültürde Yunan ve günlük hayatın birçok görünümünde Doğulu olan bu devlet, ilerleyen yüzyıllarda içinde yaşadığı çevrenin tesiri altında gittikçe Helenleşmiş, Ortodoks Hristiyanlığın koruyucusu olmuş ve son yüzyıllarında varlığının esasını bu iki unsur oluşturmuş, bütün ömrü boyunca hudutlarını savunmak ve Hristiyanlığı korumak zorunda kalmıştır. Antik kültür mirasını korumuş ve dünyaya tanıtmış olmak onun en büyük hizmetidir. Tıpkı Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi, onun bünyesinden de birçok devlet çıkmıştır. Nitekim bugün Akdeniz sahillerinde, Balkanlarda ve Orta-Avrupa'da yaşayan birçok devlet onun içinden çıkmıştır. Bundan dolayı da çağımızda Bizans tarih ve medeniyetinin araştırılması milletlerarası bir hâl almıştır.

Daha çok yükseköğretim öğrencilerinin ve sıradan okurun ihtiyaçlarını karşılamayı hedef edinen eserimizde, tafsilata girmeden, başlıca olayları anlatmaya çalıştık. Bibliyografyaya seçkin ve en yeni eserleri aldık. Ülkemizde bu ilim dalının (Bizantinoloji) ihmal edilmiş olması büyük bir eksikliktir. Bu sebeple biz Giriş'te Bizans araştırmalarının kısa bir tarihçesini verdik. Eski Roma tarihine kısaca temas etmeyi de zaruri gördük. Eserimizin bir boşluğu dolduracağı tahmin ediyoruz.

VIII. Mikhaelos'un Bizans İmparatorluğu'nu Diriltme Denemeleri

Bizans çevrelerinin iki nesilden beri hazırladıkları büyük tarihî hadise nihayet gerçekleşmiş, **VIII. Mikhaelos**, 15 Ağustos 1261'de **Büyük Konstantinos**'un şehrine parlak bir merasimle ayak basmıştı. 57 yıl süren Latin hâkimiyeti devrinde İstanbul, servetinden ve şöhretinden çok şey kaybetmişti: 1204 yılında gaddarca yağma edilen eski Büyük Bizans İmparatorluğu'nun haşmetli ve debdebeli başşehrinden pek çok hazine Batı'ya taşınmıştı. Bütün hayatı boyunca sefalet ve fakirlik içinde çırpınan Latin İmparatorluğu da, Bizans'ın pek çok kıymetli eşyasını Batı'da satılığa çıkarmıştı. Kiliselerin hazineleri soyulmuş, eski imparatorluk sarayı (Vlakerna) sefalet yuvasına dönmüştü. Fakat, şehrin kurtarılması halk arasında büyük bir sevinç yaratmış ve bu münasebetle merasimler düzenlenmiş ve imparatorun başşehre girişi vesilesiyle dinî bir ayin tertip edilmişti. İmparator yaya olarak bu ayine katıldı. Önce Studit Manastırı'na ve oradan da Ayasofya'ya kadar yürüdü. Patrik eylül ayında, vaktiyle Bizans imparatorlarının taç giydikleri Ayasofya'da **Mikhaelos** ile karısı **Theodora**'nın başına imparatorluk tacını koydu. Bu suretle Bizans'ın son ve en uzun ömürlü *Paleologlar Hanedanı* kurulmuş oldu.

Bizans, daha İznik İmparatoru **Vatatzes** zamanında Balkanlar da üstün bir duruma erişmişti. İstanbul'un geri alınmasıyla büyük bir devlet mertebesine yükseldi. Eski başşehrine kavuşması, Bizans'a Batılılar nezdinde büyük bir itibar kazandırdı. Bizans artık, yeniden Akdeniz meselelerinde söz sahibi olmaya başladı. Elbette bu durum, aynı zamanda büyük tehlikeleri de beraberinde getirmekte idi. Yeni devletin ayakta kalabilmesi için, o zaman sahip bulunduğundan çok daha fazla güce ve imkânlarla ihtiyaç vardı. Yeni vazifeler ve yeni yükümlülükler ortaya çıkmakta idi. Bunları karşılayabilmek için öncelikle bir orduya ve kuvvetli bir donanmaya ihtiyaç vardı. Geri alınan başşehir haraptı, tamire muhtaçtı ve bu hâliyle büyük bir masraf kapısı idi. Daha 12. yüzyılın sonunda, Bizans'ın eski hâkim durumunu sürdürmesine imkân olmadığı

meydana çıkmıştı. Anadolu'da kurulan İznik Grek Devleti, içte daha sağlam ve toplu idi. Lakin bu taşra devleti hiçbir zaman Bizanslıları tatmin etmemiş ve orasını daima, eski ve büyük devletin yeniden canlandırılması için bir köprü olarak görmüşlerdi. Latinler, eski ve büyük Bizans İmparatorluğu bünyesinde öyle büyük rahneler açmışlardı ki, geri alınan başşehir, bunları tedaviye asla muvaffak olamayacaktı. Zira İstanbul artık, her taraftan hücumlara maruz zayıf bir bünyeye sahip bulunuyordu. İtalyan deniz devletleri, Bizans'ın bütün deniz sularına hâkimdiler. Kolonileri, imparatorluğun bütün arazisi üzerinde yayılmıştı, Akdeniz'in doğu kesimindeki adaların çoğu onlara tâbi idi. Yunanistan, daha önce olduğu gibi şimdi de Frankların hâkimiyeti altında bulunuyordu. Greklerin idaresi altında bulunan ve bütün Tesalya'yı da içine alan Epir, Bizans ile birleşmekten şiddetle kaçınıyor ve karşı koyuyordu. Balkan Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan Sırp ve Bulgar gibi İslav devletleri, imparatorluk zararına olarak gittikçe büyümekte ve kuvvetlenmekte idiler. Gerçi bu devletlerden hiçbiri, tek başına Bizans ile boy ölçüşebilecek kudrette değil idiyse de, Batı'dan İmparatorluğa karşı girişilecek düşmanca bir harekete yardıma hazırdılar. Batı'da ise Bizans'a karşı düşmanlık duyguları besleyenlerin sayısı az değildi. Hususiyile Latin Devleti'nin ayakta kalmasında menfaati olanlar bunların başında gelmekte idiler. Bu sebeple Bizans, Batı'dan her zaman bir taarruz bekleyebilirdi. Balkan devletleri ile Batı'daki Bizans düşmanlarının birleşmeleri Bizans'ın sonu demek olurdu. Buna engel olabilmek için siyasi manevra kabiliyetine sahip bir adama ihtiyaç vardı ve bu kabiliyet, **VIII. Mikhaelos'**ta mevcuttu.

İmparatorluk, Batı'nın taarruz planlarını bertaraf etmek ve imparatorluğun arazisi üzerinde kurulan Epir Devleti ile Latin Devleti artıklarını ortadan kaldırmak gibi ikili bir mücadele vermek zorunda idi. Bunlardan ikincisi, birincisinin gerçekleşmesine bağlıydı. Batı'da Bizans'a taarruz planının merkezi bulunan Sicilya'da **Manfred** ve **Charles d'Anjou** bu hareketin reisleri idiler. Fakat, Sicilya'nın başarıya erişebilmesi için, Papalığın bu işi desteklemesi gerekiyordu. Bu sebeple, Sicilya ile Papalığın anlaşmasına engel olmak lazımdı. **Mikhaelos'**un bütün gayretleri işte bu nokta üzerinde toplanmaktadır. Papalık, Greklerin başşehre yerleşmeleri ile İstanbul'un *Latin Kilisesi'*nden uzaklaşmasını hazmedemiyordu.

Bu yüzden, mesela Papa **IV. Urban** (1261-1264), Yunanistan'daki Frankları Bizans'a karşı destekliyor ve Bizans ile işbirliği paktı imzalayan Cenovalıları da aforoz etmekle tehdit ediyordu. Sicilya'da hüküm süren Almanların *Staufen Hanedanı* ile Papalığın arası öteden beri iyi değildi. Bu sebeple Sicilya krallığının Fransız krallının kardeşi **Charles d'Anjou**'ya geçmesine yardımcı oldu. **VIII. Mikhaelos**, *Staufen* Papa arasındaki gerginlikten faydalanmayı ihmal etmediği gibi, *Kiliselerin Birleştirilmesi* fikrini ileri sürerek Papalık'la olan münasebetleri düzeltmeyi başardı.

İmparator, Yunanistan'a karşı bir harekete geçmeden önce, 1259 Pelagonia Muharebesi'nden beri elinde esir olarak bulunan **II. Villehardouin**'i, kendisine vassal olmayı kabul eden bir yemin verdikten sonra ve ondan Monemvasia, Maina ve Mistra'yı devralarak serbest bıraktı. Fakat bu işbirliği fazla sürmedi, zira papa **Villehardouin**'i yemininden affetti (1261 sonu). Bunun üzerine **Villehardouin** Venedik ile işbirliği yapmaya başladı. Pelopones'te patlak veren muharebede 5000 Selçuklu atlısının da desteklediği Bizans ordusu başarı kazandı ve bu esnada Cenova donanması da Bizans'a yardıma koştu. Aynı sıralarda Epir Despotluğu'na ve Bulgarlara karşı harp açıldı. Bulgaristan'daki iç kargaşalıklardan faydalanılarak sahil kaleleri olan Anchialos ve Mesembria'yı ele geçirdi. Kara cihetinde de imparatorluk lehine bir kısım hudut düzeltmeleri yapıldı. Epir'e karşı girişilen seferler başlangıçta fazla başarılı olmadı. Epir despotu ancak 1264'te sulh akdine zorlandı ve imparatorun hâkimiyetini tanıdı.

Güney Yunanistan'a karşı girişilen muharebeler daha başlangıçtan itibaren başarılı değildi; ücretleri iyi ödenmeyen Selçuklu kuvvetleri düşman tarafına geçmekte tereddüt etmediler. Dahası, 1264'te Bizans kuvvetleri ağır bir yenilgiye uğrayarak çekilmek zorunda kaldılar. 1263 baharında, Bizans'ın müttefiki bulunan Cenova donanması Venediklilere yenildi. Arada Venediklilerle uzlaşma denemesi bir netice vermemiş ve 1267'de Cenovalılarla ittifak yenilemiş ve Cenovalılar, kendilerine şehir içinde tahsis edilen yerlerden çıkarılarak İstanbul'un Türkler tarafından zaptına kadar oturdukları Galata'ya nakledilmişlerdir. Galata, bu tarihten sonra çok çabuk gelişmiş ve bir ticaret merkezi hâlini almıştır.

Cenova'nın Bizans ile yeniden ittifaka varması Venedik'in tereddütlerine nihayet vermiş ve 4 Nisan 1266'da beş yıllık

Osmanlıların Avrupa'da Yerleşmeleri ve Bizans
İmparatorluğu'nun Can Çekişmesi
(1355-1389)

İç savaşlar sonunda güçsüz düşen ve kendi kuvvetiyle bir daha toparlanmaya takati yetmeyen Bizans'ın karşısına bu defa, genç ve dinamik Osmanlı devleti çıkmakta idi. Bundan sonra Balkanlarda ve Bizans'ta vuku bulacak hâdiselerin başlıca faktörü artık Osmanlılardır. Anadolu Yarımadası'nın kuzeybatısında yerleşen ve kuvvetli Türk emîrlikleri ile çevrili bulunan Osmanlı Beyliği'nin temelini, Avrupa'daki arazisi oluşturacaktır. Osmanlıların emsalsiz başarıları, Bizans ve diğer Balkan devletlerinin güçsüzlüğü ve Batı Hristiyan âleminin bu esnada birlikten yoksun olması ile mümkün olabiliyordu. Bizans'ın iç savaşlarına karışarak **Kantakuzenos**'un yanında çarpışmaları onlara, bir taraftan bütün zenginliği, yolları ve imkânları ile Bizans'ı göstermiş, diğer yandan da Balkan devletlerinin zaafını öğrenmelerine fırsat vermişti. Bu devrede Osmanlılar, tasavvur ettikleri fetihleri gerçekleştirebilmek için kendilerine gerekli bilgileri kolayca ve bekle-diklerinden çok daha fazla olarak edinmişlerdir.

V. Ioannes'in hâkimiyetini ele geçirdiği Bizans, harap, sosyal huzurdan mahrum, dinî birliği bozulmuş, bütün teşkilatı dağılmakta olan bir devletti. **V. Ioannes**, birçok siyasî odaktan birinin başı olarak iktidarda bulunuyordu ve dış düşmanlarının istedikleri her türlü tavizi vermekten başka çaresi yoktu. Tahta çıktığından beri İtalyan devletlerinin tâbii idi. Tahta çıkmasına yardım ettiğinden dolayı **Francesco Gattilusio**'ya Midilli Adası'nı vermişti. Oğlu **Halil**'in Foça korsanları tarafından esir edilmesi sebep gösterilerek kayınbiraderi **Orhan Bey** kendisini sıkıştırmakta idi. Bu yüzden **Orhan Bey** ile imzalamaya mecbur olduğu bir anlaşma ile Türklerin daha önce ele geçirdikleri birçok Trakya şehrini onlara terk etmeyi kabul etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, hâlâ imparator unvanını taşıyan **Matheos Kantakuzenos** ile mücadele etmesi icap etmiştir. Edirne ve civarında bulunan topraklar üzerindeki hâkimiyetinden vazgeçmek istemeyen **Matheos**, Rodoplarda

daha bir müddet karşı koymakta devam eder ve buradan hareketle komşu Sırbistan arazisine taarruza geçtiğinden orada yakalanarak **V. Ioannes**'e teslim edilir; nihayet babasının da işe karışması ile imparatorluk haklarından 1357'de vazgeçirilir. **Kantakuzenos**'un diğer oğlu **Manuel**'i, Mora Yarımadası'ndaki hâkimiyetinden vazgeçirmek için, Paleologlar tarafından girişilen çabalar bir netice vermez ve Paleologlar sonunda onun despotluğunu kabul etmek zorunda kalırlar. Evvelce babası tarafından, Türk korsanlarının saldırısına nihayet vermek ve yerliler arasında nizamı korumak amacıyla buraya gönderilen **Manuel**, yarımadanın emniyetini sağlamış ve meydana getirdiği küçük bir filo ile de, Türk korsanları uzaklaştırmayı başarmıştı. 1380 yılında vuku bulan ölümüne kadar Pelopones'i dirayetle idare eden **Manuel**'den sonra, imparatorluk haklarından mahrum edilmesi üzerine buraya sığınan **Matheos**, onun yerini almış ve Matheos da 1382'de, babasından az önce vefat edince, yerine geçen oğlu, Mora hâkimiyetini ele geçirmişse de, bir yıl sonra vuku bulan ölümünü müteakip Pelopones Yarımadası *Paleologlar Hanedanı*'nın, hâkimiyeti altına girmiş ve Osmanlılar tarafından zapt edilinceye kadar onlarda kalmıştır. Bizans İmparatorluğu'nun durdurulması imkânsız bir hâl alan bu çöküntü devrinde, imparatorluğun bu uzak ve sakin bölgesinde, kısmen olsun bir gelişme ve medenî ilerleme görülür. Önce, **Kantakuzenler** idaresinde muhtar bir hayat yaşadıktan sonra, *Paleologlar Hanedanı*'ndan bir azanın yönetiminde merkezî idareden oldukça bağımsız, kendi başına bir idareye sahiptir. Despotların idaresinde Mora, *Helenizm*'in bir sığınağı hâline gelmiş ve adanın merkezi olan Mistra, bütün Bizans İmparatorluğu sahasından gelen ediplerin ve sanatkârların toplandığı bir şehir olmuştur.

V. Ioannes'in tahta çıkması üzerine, dinî ihtilaf yeniden baş göstermiş, patrikliğe tekrar **Kallistus** getirilmiş, **Gregoras** hapis-ten çıkarılmış, **Palamas** ile **Gregoras** arasındaki çatışma yeniden canlanmışsa da, alevlenmesine engel olunmuştur. Fakat, 1360'ta **Gregoras** vefat ettiği zaman *Palamistler*, onun naaşını İstanbul sokaklarında sürüklemekten çekinmemişlerdir. İmparatorun aczi şimdi, **Kantakuzenos**'un iktidarı ele geçirdiği zamankinden daha fazla, imparatorluğun parçalanması daha kuvvetli, malî durumu ise daha acıklı idi. Bir insan ömrü süresince üç kere iç sa-vaşa sahne olan imparatorluk için artık kurtuluş ümidi yoktu. Bir

zamanlar, imparatorluğun dayanağı olan sağlam parasından ve kuvvetli mülkî idaresinden eser kalmamıştı: hazine boşalmış, idare sistemi çözülmüştü. Eski kuvvetli temel kurumların sadece adı kalmıştı. En önemli devlet memuriyetleri boş birer unvan hâline gelmiş, vergi kaynakları kurumuş, malî gücün yitirilmesi ve idarî mekanizmanın çözülüşü Bizans'ı yere sermişti. Buna rağmen Bizans'ın çöküşü daha bir müddet sürmüş, hayrete değer dayanıklılığı onu ayakta tutabilmiştir. Lakin artık Bizans İmparatorluğu'nun son yüz yılı, durdurulması mümkün olmayan bir çöküş tarihinden ibarettir. İmparatorluğun çökmekte olduğu kimsenin meçhulü olmamakla beraber, Bizans mirasının bir Hristiyan devlete mi, yoksa Türklere mi nasip olacağı sorusu henüz ortada idi.

İlk zamanlarda Bizans'ın mirasına konmaya en şanslı namzet görünen Sırp Kralı **Stefan Duşan**, en olgun çağında ve henüz 47 yaşında iken 20 Aralık 1355'te vefat edince, yerine geçen genç yaştaki oğlu **Uroş** (1355-1371), babasının otoritesine ve enerjisine sahip bulunmadığından, çok değişik unsurlardan meydana gelen Sırp Devleti'ni ayakta tutamadı ve **Stefan Duşan**'ın hâkimiyetine güçlükle dayanabilen derebeyleri, bağımsız hareket etmeye başladılar ve gevşek bağlarla bir arada tutulabilen devlet parçalandı. Her tarafta bağımsız veya yarı bağımsız hanedanlar ortaya çıktı ve **Stefan Duşan**'ın büyük hayallerle Grek-Sırp İmparatorluğu kurmaya çalıştığı arazide şimdi birçok küçük devlet kuruldu. Lakin Sırp Devleti'nin parçalanmasından Bizans hiç faydalanamadı, sadece kuvvetli bir hasmından kurtulmuş oldu. Hatta Bizans, Sırp'ların evvelce kendisinden kopardığı araziye geri almayı deneyecek derecede zayıflamış durumda idi.

Duşan'ın vefatı sadece Türklere yaramıştı ve Balkan Yarımadası'nda artık, Türk ilerlemesini durdurabilecek başka siyasî bir kuvvet yoktu. Türk akıncıları daha tehditkâr bir hâl almışlardı.

Bulgaristan, *Bogomillerin* sebep olduğu dinî karışıklıklar ve Bulgar Çarı **Aleksandr**'ın Rumen olan ilk karısı **Theodora**'dan ayrılarak Yahudi kızı **Rebeka** ile evlenmesinden sonra, hâkimiyeti çevresini oğulları arasında bölmesi neticesinde zayıflamıştı. Oğulları **Aleksandr**'ın ölümünden sonra (1365) birbirleriyle mücadeleye girmişler ve bu iç savaştan faydalanan Macarlar Vidin'i ele geçirmişlerdi. Vidin'in Macarlar tarafından zapt edilmesi, Türklerin hadiselere karışmasına sebep olacaktır.